

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

*Методичні рекомендації
до підготовки
дипломних (кваліфікаційних) робіт
з психології
(для магістрів)*

МАУП

Київ 2003

Підготовлено кандидатом психологічних наук, доцентом кафедри психології *О. Л. Туриніною*, за редакцією доктора психологічних наук, академіка МАУП *Н. Л. Коломінського*

Затверджено на засіданні кафедри психології
(протокол № 9 від 27.06.03)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Туриніна О. Л. Методичні рекомендації до підготовки дипломних (кваліфікаційних) робіт з психології (для магістрів). — К.: МАУП, 2003. — 18 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, вимоги до підготовки, написання, оформлення і захисту дипломної роботи з психології, а також додатки.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2003

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Дипломна кваліфікаційна робота визначає загальноосвітню та фахову зрілість випускника, його вміння діалектично мислити, творчо застосовувати здобуті знання при розв'язанні актуальних проблем професійної діяльності на заключному етапі підготовки майбутніх психологів-магістрів у вищому навчальному закладі.

Успішне виконання студентом-психологом дипломної роботи значною мірою залежить від того, як чітко він усвідомлює основні вимоги до теоретичного рівня, змісту, структури, обсягу, форми викладу матеріалу і оформлення роботи.

Теми дипломних (кваліфікаційних) робіт пропонуються студентам згідно з функціями практичних психологів, напрямками науково-дослідної роботи кафедри психології з урахуванням наукових і професійних інтересів студентів.

Дипломна (кваліфікаційна) робота покликана показати, як студент володіє методикою і технікою виконання експерименту, його вміння аналізувати, узагальнювати і формулювати висновки з результатів дослідження, самостійно працювати з літературними джерелами. При оцінюванні дипломної роботи враховуються не лише якість її написання і вміння викладати основні положення під час публічного захисту, а й рівень її оформлення. Основна мета пропонованих методичних рекомендацій — подати студентам методичну допомогу щодо якісного виконання дипломної роботи і відповідного її оформлення.

2. ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ, НАПИСАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ І ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОЇ (КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ) РОБОТИ З ПСИХОЛОГІЇ

Планування дипломної роботи

Підготовка дипломної роботи потребує глибоких теоретичних знань і вміння використовувати їх до об'єкта дослідження. Ретельне і глибоке вивчення дисциплін, що викладаються в МАУП, не виключає постійного самостійного вдосконалення і поглиблення одержаних студентами знань за напрямками, що відповідають вибраній темі дипломної роботи. Вибір теми дипломної роботи є вирішальним моментом підготовчої роботи студента.

Тематика дипломних робіт розробляється і щорічно переглядається викладачами кафедри психології з урахуванням ступеня актуальності тем і затверджується радою інституту. Зауважимо, що студент має право запропонувати власну тему дипломної роботи в разі обґрунтування доцільності розробки запропонованої теми. Вибрані теми закріплюються за студентами наказом проректора МАУП за поданням деканату. Цим же наказом кожному студенту призначається науковий керівник дипломної роботи, який розробляє (разом із студентом) і контролює виконання індивідуального плану підготовки дипломної роботи (дод. 1). Керівниками дипломних робіт можуть бути досвідчені викладачі МАУП, наукові працівники або висококваліфіковані спеціалісти з інших організацій.

Рекомендується така структура дипломної (кваліфікаційної) роботи:

- вступ (розкриття актуальності вибраної теми, об'єкта і предмета дослідження, мети й основних завдань, застосованих методів);
- теоретична частина — розділ 1 (огляд літературних джерел з вибраної теми, аналіз відповідних темі понять, наукових положень, ступеня розробленості проблеми в теорії та практичній діяльності психолога);
- діагностична частина — розділ 2 (характеристика конкретної методики, якою здійснено відповідне емпіричне дослідження, аналіз і узагальнення отриманих даних);
- конструктивна частина (відображення діяльності психолога з розв'язання поставлених завдань згідно з темою, розкриття проблем дипломної роботи і отриманих дипломантом діагностичних даних. Це може бути характеристика напрямків, форм і методів роботи психолога (наприклад, тренінг, розвивальні заняття), дані про ефективність запропонованої і виконаної роботи, рекомендації щодо вдосконалення діяльності психолога тощо);
- висновки (в узагальненому вигляді показано, як розв'язано поставлені завдання і досягнуто мети дипломної роботи);
- список використаної літератури;
- додатки.

Процес виконання дипломної роботи

Робота над дипломною роботою починається зі складання плану роботи, де визначаються і формулюються об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза дослідження, а також терміни виконання кожного етапу.

Наступним етапом виконання дипломної роботи є вивчення студентом відповідних літературних джерел з вибраної проблеми (підручників, навчальних посібників, монографій, періодики, нормативної літератури як вітчизняних, так і зарубіжних авторів).

Для складання бібліографії до дипломної роботи використовують наявні в бібліотеці систематичні та алфавітні каталоги. З літературними джерелами доцільно починати працювати з ознайомлення з працями загальнішого змісту, а потім переходити до вивчення джерел, де проблема висвітлюється конкретніше.

Для полегшення подальшої роботи студент може скласти бібліографічні картки літературних джерел (такі, як у бібліографічних каталогах).

Обов'язковою вимогою до дипломної роботи є написання її державною мовою, за винятком списку використаної літератури, де використане джерело записується мовою, якою воно було видане. Цитати з цих джерел слід наводити в тексті виключно українською мовою.

При написанні дипломної роботи студент повинен висвітлити власне бачення досліджуваної проблеми. Безумовно, ефективною його позиція буде тоді, коли він спиратиметься на досягнення сучасної науки. Тому в дипломній роботі обов'язково мають бути подані погляди різних дослідників, що займалися досліджуваною проблемою. Використовуючи літературне джерело для запозичення ідей чи цитат, на нього обов'язково потрібно посилатися.

Посилання можуть мати різні форми залежно від контексту.

Приклад 1. Під професійними здібностями особистості психологи розуміють “ансамбль” властивостей особистості, що забезпечують відносну легкість, високу якість оволодіння суспільною діяльністю [23, с. 125].

Приклад 2. Узагальнюючи досвід наукової психології з проблеми розвитку творчих здібностей, Б. М. Теплов висловив думку про багатогранність структур здібностей і про те, що високий результат діяльності може бути досягнутий за рахунок різного співвідношення компонентів здібностей і різними психологічними шляхами [221].

У дипломній роботі студенти можуть використовувати посилання на різні методологічні, загальновідомі принципи, підходи, теорії. Такі посилання застосовують для обґрунтування актуальності дослідження, вивчення його методологічних засад, окреслення кола дослідників, які вивчали певну проблему.

Приклад. Методологічною та теоретичною базою дослідження були психогенетичний підхід і вчення про закономірності й детермінацію розвитку психіки (Л. І. Божович, О. В. Запорожець, Г. С. Костюк, М. І. Лісіна, С. Д. Максименко).

При написанні дипломної роботи можна використовувати цитати, що підкреслюють правомірність поглядів студента або розкривають сутнісні моменти поглядів цитованого дослідника. Такі цитати, як правило, подають у вигляді прямої мови.

Приклад. Професійний вибір М. М. Захаровим визначається “як рішення, що стосується найжиттєвішої перспективи школяра”, що може бути здійснене як з урахуванням, так і без урахування віддалених наслідків прийнятого рішення [14, с. 57].

Написання **вступу** має надзвичайно важливе значення для успішної подальшої роботи, оскільки в ньому формулюють положення, що визначають весь процес дослідження.

Після заголовка “Вступ” обґрунтовують актуальність вибраної теми.

Далі коротко (одна-дві сторінки) описують, що зроблено для розв’язання висвітлюваної проблеми. Після цього окреслюють недостатню мірою вивчені аспекти проблеми, що зумовили вибір теми.

У **першому розділі** дипломної роботи, як правило, аналізують літературні джерела з вибраної проблеми і описують власну модель досліджуваного явища. У назву розділу можна включити формулювання досліджуваної проблеми, але в ширшому контексті. Іншими словами, назва і зміст першого розділу мають відбивати предметно-об’єктне відношення. Загалом же назва і зміст цього розділу повинні відбивати стан досліджуваної проблеми у психологічній теорії та практиці.

Зміст **другого розділу** значною мірою залежить від стратегії експериментального дослідження. Зазвичай спочатку наводять характеристику методів і авторських методик, що використовуються у психології для дослідження висвітлюваної проблеми. Далі обґрунтовують власне емпіричне дослідження, зокрема вибрані методи і методики. Доцільно простежити релевантність (відповідність) методів теоретичним аспектам, викладеним у першому розділі.

Далі описують конкретні методики дослідження і процедури здійснення дослідження. Якщо методика стандартизована й часто застосовувана, можна обмежитись посиланням на автора методики і джерело, звідки її взято. Якщо методику розроблено дипломантом, потрібно виклас-

ти її докладніше. Слід також описати процедуру дослідження: коли і за яких умов воно виконувалось.

Емпіричне дослідження повинно ґрунтуватись на додержанні етичних принципів роботи психолога.

Усі отримані у процесі дослідження матеріали (рисунок, бланки з відповідями досліджуваних, загальні таблиці спостереження) подають у додатках дипломної роботи.

У цьому ж розділі, як правило, наводять результати констатуючого експерименту (кількісний та якісний аналіз).

Далі (у цьому або наступних розділах) розкривають зміст практичної роботи психолога, характеризують і описують застосовувані форми, методи та засоби діяльності.

Результати, отримані в експериментальній групі, бажано порівняти з результатами методик, що застосовувались до вибраної і впровадженої системи роботи в цій або інших (контрольних) групах.

Точність і вірогідність отриманих результатів формуючого експерименту мають бути підтверджені із застосуванням методів математичної статистики.

Наприкінці дипломної роботи наводять *підсумки* (обсягом до чотирьох сторінок), де у стислому вигляді подають суттєві результати роботи згідно з її метою і завданнями.

Вимоги до оформлення дипломної роботи

Загальний обсяг дипломної (кваліфікаційної) роботи, за винятком додатків і списку використаної літератури, повинен становити щонайменше 110 сторінок, надрукованих через 1,5 інтервала (28 рядків на сторінку, 60 літер у рядку), з полями: зліва — 25 мм, зверху — 20 мм, справа — 10 мм, знизу — 20 мм (дод. 4). Нумерація сторінок повинна бути наскрізною, тобто всі сторінки роботи разом з ілюстраціями та додатками нумерують від титульної до останньої сторінки без пропусків, повторів та літерних доповнень. Першою вважається титульна сторінка, на якій цифру “1” не ставлять. На наступній сторінці проставляють цифру “2”. На цій сторінці розміщують зміст роботи, вказуючи тільки першу сторінку кожного розділу (параграфу). Необхідно також дотримуватися певного розподілу роботи на окремі логічні частини, кожна з яких повинна мати назву, що відтворює її зміст (дод. 3).

Дипломна робота має бути надрукована чітко, без помилок і виправлень з одного боку аркуша білого паперу формату А4.

Текст дипломної роботи може ілюструватись кресленнями, рисунками, схемами, фотографіями, графіками, діаграмами та таблицями. Вид ілюстрації залежить від змісту матеріалу і поставленої мети. Виконують їх на стандартних аркушах паперу формату А4 (розміром 210×297 мм).

Таблиці мають бути уніфіковані, а цифрова інформація — достовірною. Кожна таблиця повинна мати заголовок, що відтворює її зміст. Заголовки розміщують над таблицею. Усі таблиці нумеруються. Справа над заголовком з великої літери пишуть слово “Таблиця” і вказують її порядковий номер. Знак “№” перед цифрою не ставиться. Усі таблиці нумерують наскрізно (дод. 5).

Вертикальні графи таблиці нумерують тоді, коли в тексті на них є посилання або таблицю частково переносять на наступну сторінку, а також у разі виконання розрахунків за даними, розміщеними в різних графах. Назви граф пишуть з великої літери, а підзаголовки, якщо вони граматично пов’язані з назвою, — з малої, в інших випадках — з великої. Графу “№” у таблицю не включають. Якщо таблицю переносять на наступну сторінку, на ній пишуть: “Продовження таблиці”. Таблицю розміщують після першого посилання на неї в тексті, вказуючи її номер і слово “таблиця” у скороченому вигляді. Таблицю розміщують уздовж або впоперек сторінки з відповідним поворотом її за годинниковою стрілкою. Знизу її не закривають.

Кількість ілюстрацій у дипломній роботі визначається її змістом і повинна бути достатньою для того, щоб текст роботи був зрозумілий і конкретний. Усі ілюстрації (фотографії, схеми, креслення, діаграми тощо) називають рисунками і нумерують послідовно. Номер і назву рисунка пишуть під графічними зображеннями (дод. 6). Ілюстративні матеріали розміщують одразу після посилання на них.

При перевірці дипломної роботи основна увага звертається на зміст викладеного матеріалу, логічність, послідовність, повноту, репрезентативність, загальну грамотність, відповідність стандартам, а також зовнішнє оформлення титульної сторінки, тексту роботи, списку використаної літератури та додатків.

Розділи, підрозділи і пункти дипломної роботи нумерують арабськими цифрами.

Розділи дипломної роботи повинні мати порядкову нумерацію і позначатись арабськими цифрами. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою.

До формулювання заголовків розділів і підрозділів дипломної роботи висуваються такі вимоги:

- стислість, чіткість і відсутність повторень;
- послідовне і точне відбиття внутрішньої логіки змісту дипломної роботи.

Дипломну роботу рекомендується виконувати спочатку в чорновому варіанті. Це дає змогу вносити в текст необхідні зміни і доповнення. Чернетку доцільно писати на окремих (бажано стандартних) аркушах паперу з одного боку чітким і розбірливим почерком. На полях чи зворотному боці сторінки науковий керівник зможе робити зауваження чи доповнення. Писати чорновий варіант можна двома способами.

Перший спосіб. У процесі виконання дипломної роботи кожен розділ описують повністю, намагаючись досягти завершеності, формулюючи висновки і здійснюючи перехід від одного розділу до іншого.

Другий спосіб. Дипломну роботу починають оформлювати тільки після того, як зібрано практично весь матеріал, необхідний для написання роботи (чи у крайньому разі більша його частина) і доволі повно з'ясовано загальні результати.

Перевага другого способу полягає в тому, що він забезпечує більшу системність і планомірність при викладі матеріалу. Спосіб написання чорнового варіанта дипломної роботи за розділами дає змогу зробити їх глибшими і змістовнішими.

Спосіб написання роботи студенти вибирають самостійно залежно від індивідуальних особливостей, досвіду у виконанні досліджень, специфіки дипломної роботи, наявності й повноти матеріалу.

До змісту дипломної роботи окрім текстової частини можуть входити графічні та ілюстративні матеріали. Однак вони не повинні переважувати описову частину, а тому деякі з них доцільніше розмістити в додатках.

Вимоги до захисту дипломної роботи

Виконану і відповідно оформлену дипломну роботу студент подає на розгляд науковому керівнику, який пише відгук, де відбиває її теоретичний рівень, глибину виконаних досліджень, доцільність і обґрунтованість рекомендацій, зазначає елементи новизни і підготовленість студента до самостійної роботи за фахом (дод. 7), формулює висновок (рекомендована чи не рекомендована робота до захисту).

Дипломну роботу разом з відгуком керівника (а також з демонстраційними таблицями, схемами тощо) за місяць до захисту студент подає для попереднього захисту на випускаючу кафедру, що здійснює попередній захист і вирішує питання про допущення роботи до захисту перед державною екзаменаційною комісією. За поданням кафедри після доопрацювання дипломної роботи деканат затверджує зовнішнього рецензента роботи з числа висококваліфікованих спеціалістів. На вимогу зовнішнього рецензента студент зобов'язаний дати необхідні пояснення щодо будь-яких питань дипломної роботи.

Рецензія на дипломну роботу, що підписується рецензентом і завіряється печаткою установи, де він працює, подається в деканат не пізніше як за 7 днів до захисту. У рецензії визначаються відповідність змісту роботи вибраній темі, повнота розв'язання поставлених питань, наявність матеріалів власних спостережень, реальність і практична цінність розроблених заходів тощо. Наприкінці рецензії ставиться загальна оцінка роботи — “відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно” (дод. 8). Без зовнішньої рецензії дипломна робота до захисту не допускається.

Дипломну роботу студент захищає перед Державною екзаменаційною комісією (ДЕК) на відкритому засіданні.

Тези доповіді студент готує заздалегідь. Як правило, доповідь триває до 10 хвилин. Орієнтовна структура доповіді повинна відбивати структуру дипломної роботи. Особливу увагу студент повинен приділити характеристичі власного внеску в розробку проблеми.

У доповіді студент повинен розкрити актуальність вибраної теми, охарактеризувати об'єкт і предмет дослідження й доповісти про отримані результати, основні висновки і пропозиції, які він сформулював при дослідженні вибраної теми. Під час доповіді необхідно звертати увагу членів ДЕК на демонстраційний матеріал, коротко пояснюючи його зміст, і на пропозиції, подані в останньому розділі дипломної роботи.

Після доповіді студент відповідає на запитання членів ДЕК і присутніх на захисті. Після цього зачитуються відгук керівника і рецензія. Насамкінець студент відповідає на зауваження керівника і рецензента роботи.

Після засідання ДЕК її голова оголошує результати захисту дипломних робіт. Студенти, які не виконали дипломної роботи у встановлений термін або за результатами захисту одержали незадовільну оцінку, відраховуються з Академії з правом повторного захисту дипломної роботи на наступний рік.

3. ДОДАТКИ

Додаток 1

МАУП

**Карта обліку
індивідуальної роботи студента
з підготовки дипломної роботи (ДР)**

Прізвище, ім'я, по батькові студента	_____ _____
Група	_____
Тема дипломної роботи	_____ _____
Прізвище, ім'я, по батькові керівника ДР	_____ _____
Підпис керівника ДР Дата	_____ " ____ " _____
Підпис завідувача кафедри Дата	_____ <i>Підпис, прізвище та ініціали</i> " ____ " _____
Контроль за виконанням індивідуального плану підготовки ДР	_____ " ____ " _____ 200_ р. _____ <i>Підпис керівника ДР</i> _____ " ____ " _____ 200_ р. _____ <i>Підпис керівника ДР</i> _____ " ____ " _____ 200_ р.

	<i>Підпис керівника ДР</i>
Попередній захист	_____

	<i>Підпис зав. кафедри</i>

Додаток 2

Зразок титульної сторінки дипломної (кваліфікаційної) роботи

<p>МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ Назва інституту</p> <p>Іваненко Степан Петрович</p> <p><i>ДИПЛОМНА РОБОТА</i></p> <p>на тему “Соціально-психологічний клімат колективу організації та діяльність психолога з його оптимізації” шифр групи _____ спеціальність _____</p> <p>Робота на здобуття кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю “Психологія”</p> <p>Науковий керівник — д-р психол. наук, професор Н. Л. Коломінський</p> <p>Київ 200_ р.</p> <p>12</p>
--

**Зразок змісту дипломної роботи з теми
“Соціально-психологічний клімат колективу організації
та діяльність психолога з його оптимізації”**

Зміст

Вступ	4
Розділ 1. Оптимізація соціально-психологічного клімату як проблема діяльності практичного психолога	6
1.1. Суть поняття соціально-психологічного клімату організації	6
1.2. Основні ознаки та показники сприятливого соціально-психологічного клімату	16
1.3. Чинники формування соціально-психологічного клімату та їх урахування в діяльності практичного психолога	21
Короткі висновки	26
Розділ 2. Робота психолога з діагностування соціально-психологічного клімату організації (емпіричне дослідження)	28
2.1. Методи діагностування соціально-психологічного клімату і можливості їх застосування в діяльності практичного психолога	28
2.2. Підготовча робота психолога з вивчення соціально-психологічного клімату організації	34
2.3. Вивчення особливостей соціально-психологічного клімату організації	38
2.4. Аналіз та узагальнення результатів діагностування	44
Короткі висновки	48
Розділ 3. Основні напрямки, форми і методи роботи психолога з оптимізації соціально-психологічного клімату організації (формуючий експеримент)	49
3.1. Шляхи оптимізації соціально-психологічного клімату організації	49

3.2. Форми і методи роботи практичного психолога з керівником організації.....	59
3.3. Форми і методи роботи психолога з членами колективу	62
3.4. Ефективність напрямків, форм і методів роботи психолога	65
Короткі висновки	76
Висновок	77
Список використаної літератури	78
Додатки	80

Додаток 4

Зразок оформлення сторінки

	<i>20 мм</i>	
	Розділ 1. Оптимізація соціально-психологічного клімату як проблема діяльності практичного психолога	
	<i>10–12 мм</i>	
	1.1. Суть поняття “соціально-психологічний клімат організації”	
<i>25 мм</i>	Розглядаючи проблеми оптимізації соціально-психологічного клімату, зазначимо, що...	<i>10 мм</i>
	- - -	
	Таким чином, соціально-психологічний клімат є...	
	<i>20 мм</i>	

Додаток 5

Зразок оформлення таблиці

Таблиця 1

Назва таблиці

Назва колонки	Назва графи	Заголовки і підзаголовки граф			
		(гр.1–гр.2)			
А	Б	1	2	3	4
Назва (зміст) рядка					

Додаток 6

Зразок оформлення рисунка

Стиль керівництва

Атмосфера СПК

Рис. 1. Залежність атмосфери соціально-психологічного клімату від стилю керівництва

Відгук
наукового керівника на дипломну роботу студента

_____ (прізвище, ім'я та по батькові)

Група _____ спеціальність _____

На тему _____

_____ (Текст відгуку)

Оцінка роботи: (рекомендована чи не рекомендована до захисту)

Керівник дипломної роботи _____ (прізвище та ініціали)

“ _____ ” _____ 200_ р. _____ (підпис)

МАУП

Рецензія

на дипломну роботу
студента Міжрегіональної Академії управління персоналом
група № _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи _____

Стисла оцінна характеристика актуальності роботи, структури розділів, переваги і недоліки.

Оцінка внесених студентом пропозицій, рівня їх теоретичного та емпіричного обґрунтування, практичне значення.

Якість оформлення роботи.

Загальний висновок: чи відповідає робота вимогам, визначеним на рівні магістра, чи підготовлений студент до самостійної професійної діяльності психолога.

Оцінка випускної роботи за чотирибальною системою: “незадовільно”, “задовільно”, “добре”, “відмінно”.

Рецензент (посада, місце роботи,
науковий ступінь, звання) _____

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

М. П. “ ___ ” _____ 200_ р.

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка	3
2. Вимоги до підготовки, написання, оформлення і захисту дипломної (кваліфікаційної) роботи з психології.....	3
Планування дипломної роботи.....	3
Процес виконання дипломної роботи.....	4
Вимоги до оформлення дипломної роботи	7
Вимоги до захисту дипломної роботи	9
3. Додатки.....	11

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп'ютерне верстання

Н. В. Медведєва
І. В. Хронюк
Т. Г. Замура

МАУП

Зам. № ВКЦ-1506

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП